

дослідження, спрямовані на виявлення шляхів підвищення якості та модернізації вітчизняного інституціонального середовища.

Література

1. Бондарець М.В. Глобальні стратегії трансформації та структурної модернізації соціально-економічного розвитку транзитивних країн / М.В. Бондарець // Дослідження міжнародної економіки: Збірник наукових праць. – 2011. – Випуск 2(67). – С. 99-104.
2. Бочан І.О. Системна трансформація економіки України та шляхи подолання кризових явищ: інституціональний підхід / І.О. Бочан // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – №29. – С. 23-25.
3. Брусиловська О.І. Економічна трансформація країн східної Європи в умовах членства в Європейському Союзі / О.І. Брусиловська // Вісник Одеського національного університету. – 2008. – №3. – С. 179-184.
4. Вітер І.І. Модернізаційні перетворення транзитивних економік: Європейський вимір / І.І. Вітер // Дослідження міжнародної економіки. – 2011. – №2. – С.54-75.
5. Євдокимова В.В. Світове спрямування та соціально-економічний розвиток постсоціалістичних країн / В.В. Євдокимова // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – К. : КПУ, 2009. – Вип. 42. – С. 51-60.
6. Зілгалова О.А. Особливості розвитку трансформаційних економік / О.А. Зілгалова // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – №18.9. – С.204-209.
7. Козак Ю.Г. Міжнародна мікроекономіка : навч. посіб. / Ю.Г. Козак, Ю.М. Пахомов, Н.С. Логвінова. – К. : ЦУЛ, 2012. – 368 с. – с. 294-297.
8. Сотула О.В. Перехідні і трансформаційні процеси в економіці України / О.В. Сотула // Вісник Черкаського університету. – 2009. – №153. – С. 14-21.
9. Офіційний сайт Європейського банку реконструкції та розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.ebrd.com/country/index.htm](http://www.ebrd.com/country/index.htm). –

УДК 339.5(4+477)

Садула Л.М.,
к.е.н., доцент кафедри економіки та менеджменту
Львівська філія Європейського університету

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Постановка проблеми. Процес створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС має десятилітню історію. Однак, перспективи його успішного завершення залишаються й надалі не визначеними. До економічних проблем час від часу додаються політичні, які, головним чином, гальмують поглиблення зовнішньоторговельних відносин України із ЄС. Тому для сучасного стану зовнішньоторговельних відносин України з ЄС актуальними проблемами залишаються, як і десять років тому, сировинний характер українського експорту, негативне сальдо зовнішньої торгівлі, порівняно невисокі обсяги взаємної торгівлі, а також дотримання принципів демократії в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню перспектив зовнішньоторговельних відносин України з ЄС присвячено праці вітчизняних учених-економістів, зокрема, І. Бураковського [2], А. Гончарука [3], Н. Кухарської [4] та інших, а також закордонних – Ф. Вінцентца [9], Г. Клемента [9] та ін. Проте, через динамічні зміни у сучасному глобалізованому світі, а також внутрішньополітичні пертурбації виникають нові проблеми у зовнішньоторговельних відносин України з ЄС, що вимагають подальшого аналізу та пошуку шляхів вирішення.

Постановка завдання. Метою дослідження є розкриття сучасного стану зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС й визначення їх основних проблем у контексті створення зони вільної торгівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна українська економіка не відповідає економіко-політичним критеріям ЄС для вступу до цього інтеграційного утворення. Тому найбільш адекватним сучасному рівню взаємовідносин України з ЄС є створення зони вільної торгівлі як першого етапу інтеграції України до ЄС.

У процесах інтеграції ЄС економічні і політичні аспекти тісно пов'язані між собою. Зокрема, про це свідчить і досвід взаємин України з ЄС. На зустрічі в Ялті у 2003 р. ЄС запропонував Україні участь у

програмі «Ширша Європа – сусідство», що виразно вказувало, що Україна не мала на той час жодних перспектив вступу в ЄС. Ставлення ЄС до України визначалося політичними умовами в Україні. Події осені 2004 р. та зміна влади в Україні дали їй нові шанси для інтеграції до ЄС. У рамках програми «Ширша Європа – сусідство» 2005 р. у Брюсселі було підписано «План дій Україна – ЄС», що знаменував компромісний перехідний етап, виконання якого мало визначити наступний рівень взаємовідносин України з ЄС. 2012 року минув четвертий рік переговорного процесу між ЄС та Україною про створення зони вільної торгівлі. Однак, в останні роки, внаслідок зміни влади в Україні та її політичного курсу, політичні умови знову стали визначальним чинником утворення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Згідно зі ст. 49 Договору про ЄС, Україна має право подати заявку на вступ до ЄС. Однак, зі встановленої процедури вступу не випливає автоматичне приєднання до ЄС. До того ж, згідно з цією статтею, повинна існувати двостороння згода обох партнерів. Вступ нових держав до ЄС першочергово є політичним рішенням за певних умов. Центральною умовою при вступі нових держав в ЄС є виконання Копенгагенських критеріїв.

Вироблені критерії ЄС, згідно з якими відбувся вступ до ЄС 2004 р. 10 країн, передбачали: вільну ринкову економіку; її конкурентоспроможність; макроекономічну стабільність, включаючи стабільність цін, міцні фінанси і платіжний баланс; достатній людський капітал і наочний капітал, включаючи інфраструктуру, освіту і наукові дослідження; цінову і зовнішньоторговельну лібералізацію; міцні торговельні зв'язки з ЄС; жодних істотних бар'єрів для ринкового доступу; достатньо міцну фінансову систему; існування стабільної правої системи (особливо права власності).

Для ефективного розвитку взаємовідносин з ЄС одним із найважливіших завдань України є розмежування влади і бізнесу. Приватно-економічні інтереси повинні витіснитися з урядової діяльності. Це вимагає високої прозорості державної і бізнесової діяльності. Політично для України це завдання є максимально складним, оскільки зачіпає інтереси олігархічних груп, що впливають на значну частину української економіки (чорна металургія, енергетика), та через надзвичайно сильну залежність від російської економіки. Сучасна українська економіка не відповідає економіко-політичним критеріям ЄС [7, с. 68; 1, с. 68-71].

Аналіз зовнішньоторговельних відносин України із ЄС свідчить про недостатнє використання потенціалу обох сторін, а також про існування низки серйозних проблем, що гальмують їх поступальний розвиток. Ці проблеми набули особливої актуальності внаслідок нової хвилі розширення ЄС 2004 і 2007 рр., що поширила на його нових членів чинний у ЄС єдиний зовнішньоторговельний режим [4, с.104-106; 5, с. 18-22].

Україна займає середні позиції (22 місце) серед п'ятдесяти найважливіших торговельних партнерів ЄС. Частка України в зовнішньоторговельному обороті ЄС становить лише 1,1 %. Тоді як ЄС займає друге місце у всій зовнішній торгівлі України із показником 28,6 %. Варто зазначити, що аналогічна частка СНД є значно більшою (за рахунок Російської Федерації) – 41% [8].

У 2010-2011 рр. зовнішня торгівля України з ЄС динамічно розвивалася, показуючи позитивні тенденції після кризового 2009 р. Попри те, що український експорт до ЄС 2011 р. перевершив докризовий 2008 р. та становив 15,0 млрд. євро, сальдо зовнішньої торгівлі залишалося від'ємним й складало –6,2 млрд. євро (табл. 1).

Таблиця 1

Зовнішня торгівля України з ЄС 2007–2011 рр., млрд євро

Рік	Експорт	Динаміка, % до попереднього року	Імпорт	Динаміка, % до попереднього року	Баланс	Всього
2007	12,4	25,8	22,4	22,5	-10,0	34,8
2008	14,5	17,1	25,1	12,1	-10,6	39,6
2009	7,9	-45,6	13,9	-44,0	-6,0	21,8
2010	11,5	45,0	17,3	24,6	-5,8	28,8
2011	15,0	30,6	21,2	22,2	-6,2	36,2

Джерело: Розраховано за даними Eurostat [8]

У товарній структурі експорту України до країн ЄС у 2011 р. на продукцію сільського господарства (19,4 %), паливо (25,1%), чавун та сталь (29,5 %) припадало 74 % загального обсягу експорту України до країн ЄС, тоді як частка машин, устаткування, приладів становила лише 9 % [8].

Водночас Україна має визначити дилему свого майбутнього розвитку, обравши напрям інтеграції у європейському чи євразійському напрямі. Зона вільної торгівлі з країнами СНД / ЄС не виключала б наступного зближення України з ЄС – створення зони вільної торгівлі між ними. І навпаки, митний союз, як, наприклад, між Білоруссю, Російською Федерацією і Казахстаном заважав би створенню зони вільної торгівлі з ЄС [6, с. 5]. Однак, при вступі у Спільний ринок і за участі у

митному союзу ЄС двосторонні і багатосторонні угоди безмитної торгівлі України з третіми країнами повинні були б денонсуватися, як це показує приклад країн Прибалтики [9].

Поглиблення інтеграції України в межах СНД в середній і довгостроковій перспективі не залишає жодних шансів для інтеграції України в ЄС. У виборі напрямів інтеграції між ЄС та СНД/ЄЕП Україна повинна зважити наступні умови:

1. Сильні імпульси для зростання економіки України повинні були б надходити від її інтеграції в рамках СНД/ЄЕП так само, як від інтеграції до ЄС, що, як показує теперішній час, не має місця.

2. Зміцненню конкурентоспроможності економіки України повинна сприяти інтеграція в СНД так само сильно, як інтеграція в ЄС, що також не має місця.

Згідно з першим пунктом умов, очікується: зростання взаємної торгівлі, тобто обсягів і динаміки партнерських ринків – тут ринок ЄС для України переважає, оскільки зовнішня торгівля з ним зростає, а з СНД – зменшується; збільшення інвестицій – обсяги інвестицій капіталу з ЄС для України є вищими, ніж з СНД. Крім того, ринок довгострокових капіталів і потужність фірм ЄС набагато більша, ніж загалом в СНД. За відповідного клімату в Україні інвестиції з ЄС могли б значно зрости. Про це свідчить досвід країн Центральної і Східної Європи, Прибалтики.

Згідно з другим пунктом умов, можуть збільшуватися: внутрішньоекономічні імпульси – економіка України вимагає великих обсягів капіталовкладень і дослідницьких витрат; інвестиції ноу-хау – з боку ЄС вони можуть бути потужнішими, ніж з СНД; участь у міжнародному поділі праці і розширенні асортименту товарної структури зовнішньої торгівлі України – величезний ринок ЄС відкриває більші можливості, ніж СНД; сприятливий доступ до ресурсів: щодо природних ресурсів переваги має СНД, щодо капіталу – ЄС. Щодо людського капіталу Україна є швидше експортером, ніж імпортером. Проте, зміцнення зв'язків з технологічно прогресивним ЄС надало б у результаті більше переваг, ніж з СНД.

Отже, у порівнянні між інтеграцією України в ЄС або СНД/ЄЕП посилена інтеграція в ЄС для неї запропонувала б у середньостроковій перспективі більш великі переваги. Від інтеграції України в СНД/ЄЕП, що головню залежить від Російської Федерації, вона одержуватиме мало імпульсів модернізації. Інтеграція України в СНД/ЄЕП може виступати лише як раціональним доповненням до стратегічного курсу на посилення інтеграції з незрівнянно більшим технологічно та економічно розвиненішим ринком ЄС.

З метою підвищення ефективності присутності України на ринку ЄС, необхідно кардинально змінити нинішні структурні характеристики вітчизняної економіки; особливо важливо значно прискорити розвиток високих технологій і включення України до глобального високотехнологічного обміну; важливу роль може відіграти реалізація потенціалу у галузі транзиту енергоносіїв, авіаційних транспортних перевезень та ін. [3, с. 125].

Процес наближення до режиму вільної торгівлі у відносинах України та ЄС повинен бути поетапним та асиметричним, тобто лібералізація ринку ЄС має випереджати лібералізацію імпорту з боку України.

Висновки з даного дослідження. Створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС у короткостроковій перспективі не принесе для України суттєвих позитивних змін. Однак, це стане одним із головних кроків до наступного етапу економічної інтеграції України до ЄС, а також принесе в середньо- та довгостроковій перспективі позитивні імпульси не тільки для розвитку зовнішньої торгівлі, а й економіки України загалом, сприятиме її перебудові на високотехнологічній основі, енергоощадності, зменшенню ролі сировинної продукції у структурі українського експорту.

Література

1. Аналіз перспектив торговельних відносин між Україною та ЄС у контексті переговорів щодо розширеної угоди / Європейська комісія ; Ecorys [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/june/tradoc_146265.pdf.
2. Бураковський І. Оцінка витрат та вигод від укладання угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС / І. Бураковський та ін. ; Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – Київ : К. І. С., 2010. – 94 с.
3. Гончарук А. І. Регіональна торговельно-економічна інтеграція України та ЄС: стан, проблеми і перспективи / А. І. Гончарук, О. О. Усенко // Міжнародна економічна політика. – 2011. – № 12. – С. 98–132.
4. Кухарская Н. Украина и Европейский Союз / Н. Кухарская // МЭМО. – 2005. – № 1. – С. 100–106.
5. Розширення ЄС і Україна : аналітична доповідь УЦЕПД // Національна безпека і оборона. – 2001. – № 11. – 42 с.
6. Торговля між ЄС та Україною : в очікуванні революції // Євробюлетень. – 2011. – № 1. – С. 4–5.
7. Шнирков О. Европейский Союз у зонах вільної торгівлі / О. Шнирков // Національна безпека і оборона. – 2007. – № 7. – С. 66-68.
8. Ukraine : EU bilateral trade and trade with the World / Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113459.pdf.
9. Vincentz V. Die neuen Nachbarn und die Europäische Union – Möglichkeiten und Grenzen der Integration am Beispiel Ukraine und Belarus / V. Vincentz, H. Clement // Osteropa-Institut Working Paper. — № 256. – 2005. – 107 s.